

Anna Obrzut-Sowa

Katolicka Szkoła Polska „Mater Polonia”

Alfortville, Le Kremlin-Bicêtre, Francja

Opanowanie głosek dentalizowanych przez uczniów szkół polskich we Francji

Diagnoza nauczyciela języka polskiego w szkole polonijnej w zakresie komunikacji, wymowy i pisowni w języku polskim to analiza i ocena kompetencji ucznia na podstawie obserwacji i wyboru odpowiedniej metody w diagnozie. Wybór diagnozy wiąże się bezpośrednio ze sposobami osiągnięcia celów kształcenia ucznia w kompetencji posługiwania się językiem polskim oraz z uwzględnieniem indywidualizacji pracy z uczniem w zależności od jego potrzeb i możliwości. Prowadzenie obserwacji ucznia na lekcjach języka polskiego ma na celu poznanie tychże potrzeb oraz wspomaganie rozwoju i korygowanie błędów. Obserwacja polega na zbieraniu danych dotyczących zachowań językowych ucznia na drodze spostrzeżeń. Nauczyciel przygląda się wymianie werbalnej uczniów podczas lekcji i w różnych sytuacjach: gdy bawią się ze sobą na przerwie, kiedy mówią między sobą, w jakim są nastroju, by dostrzec, czym uczeń jest zainteresowany, co potrafi powiedzieć, napisać, jak się kontaktuje i jakiego języka używa w kontakcie z rówieśnikami lub innymi dziećmi i z dorosłymi.

Obserwację uważam za użyteczny sposób zbierania informacji o uczniu, ponieważ uwzględnia kontekst sytuacyjny, w którym nastąpiło takie, a nie inne zachowanie językowe. Również w zależności od kontekstu wypowiedzianego zdania reakcja werbalna może mieć różne znaczenie. Interpretacja zachowania językowego dziecka powinna uwzględniać wszystkie czynniki zewnętrzne w danej sytuacji językowej oraz stan emocjonalny ucznia.

Warto w tym miejscu przypomnieć o obserwacji dzieci podczas nabywania umiejętności wyznaczania kierunków w przestrzeni, co jest niezbędne i konieczne w trakcie nauki czytania i pisania, a zwłaszcza różnicowania liter o podobnym wyglądzie (np.: *n, u, d, b, p, q*).

Poznać dziecko, które staje się dwujęzyczne, a raczej zdobyć o nim wiele informacji i dokonać charakterystyki języka polskiego ucznia, jego poziomu komunikacji zarówno werbalnej, jak i niewerbalnej w tym języku, sposobu wykorzystania

przyswajanych słów w procesie komunikowania się, stopnia opanowania struktur gramatycznych to ogromna odpowiedzialność nauczyciela, jednocześnie zadanie trudne ze względu na to, iż zachowanie dziecka jest wypadkową wielu zmiennych dotyczących ogólnego poziomu rozwoju psychofizycznego ucznia w środowisku dwujęzycznym, warunków rozwojowo-wychowawczych w rodzinie, wchodzenia ucznia w interakcje z otoczeniem społecznym i wpływu zdarzeń zachodzących w wielojęzycznym środowisku ucznia.

Na szczęście w obserwacji i diagnozie stanu wymowy ucznia nauczyciel nie jest i nie może być sam. Powinien korzystać z pomocy rodziców ucznia oraz opinii specjalistów: psychologa, logopedy, pedagoga i lekarza pediatry. Każdy nauczyciel języka polskiego pracuje z uczniami, u których rozwój językowy nie przebiega nigdy jednakowo, prawie zawsze odmiennie i w takim wypadku jego rola jest na tyle ważna, iż to on jako pierwszy ma możliwość obserwacji wypowiedzi dziecka na tle rówieśników i co najważniejsze – wpływania na jego prawidłowy rozwój językowy.

Dziecko około szóstego, siódmego roku życia, kiedy idzie do szkoły, powinno mieć mowę w pełni ukształtowaną pod względem fonicznym, dysponować dość dużym zasobem słownikowym i poprawnie budować zdania. Po tym okresie rozwój mowy jest już zakończony (oprócz dzieci, które zaczęły mówić później), a wszelkie nieprawidłowości w zakresie artykulacji świadczą o jej niezakończonym, opóźnionym lub zaburzonym rozwoju.

Także nauczyciel języka polskiego w szkole polskiej za granicą pełni istotną i ważną rolę we wczesnej diagnozie wad wymowy ucznia i w usprawnianiu jego komunikacji werbalnej w języku polskim w klasie pierwszej.

Jaki jest świat językowy dzieci polskich we Francji?

Często opuszczają one Polskę, kiedy ich język ojczysty nie jest jeszcze do końca opanowany. Większa część uczniów w polskiej szkole we Francji urodziła się już w tym kraju. Nabywanie ojczystego, polskiego języka w naturalnym środowisku polskim jest już niemożliwe. Co prawda rodzice rozmawiają z dziećmi po polsku i posługują się tym językiem w domu, ale świat zewnętrzny – bajki w telewizji, zabawa w parku czy w piaskownicy, rozmowy i napisy na ulicy, w sklepie – poznawane są w języku francuskim.

W wieku 2,5–3 lat dzieci we Francji mogą pójść do przedszkola. Dziecko polskie uczęszczające do przedszkola we francuskim systemie nauczania nabywa codziennie drugi język – francuski, w sposób zorganizowany, nauczany według podstaw nauczania w tym systemie szkolnym; efektem tego nauczania będą dość wysokie kompetencje w tym języku w przyszłości.

Sześciolatnie dziecko polskie wychowujące się w rodzinie polskich emigrantów, wychowane dwujęzycznie w języku polskim w domu i w języku francuskim w szkole, potrafi już w miarę swobodnie, odpowiednio do wieku, wypowiadać się w dwóch językach. Lecz w tym okresie życia dziecka język polski nabyty jako pierwszy staje się językiem drugim, dziecko przełącza się na język kraju osiedlenia – czyli francuski. Jednak dla rozwoju osoby i tożsamości polskiego dziecka, posługującego

się dwoma językami i żyjącego na co dzień w warunkach dwukulturowości, jest bardzo ważne, by mogło ono poznać obydwie kultury oraz ich historię¹.

Dlatego pierwszym celem szkoły polonijnej² jest takie wykształcenie umiejętności uczniów w języku polskim, by dzieci mogły i umiały swobodnie rozmawiać o otaczającym ich świecie, umiały go poprawnie nazywać, wyrażać oraz poznawać za pomocą języka polskiego.

Zgodnie z *Podstawą Programową dla uczniów polskich uczących się za granicą* z roku 2010, uczniowie, rozpoczynając naukę w klasie pierwszej szkoły podstawowej, poznają polski alfabet, głoski, litery i... polskie sybilanty, czyli głoski dentalizowane, które istnieją w trzech szeregach w niewielu językach na świecie, a wśród języków europejskich język polski jest jedynym posiadającym tak specyficzne bogactwo tej kategorii spółgłosek.

To nauczyciel języka polskiego diagnozuje ucznia w aspekcie nadawania mowy, w zakresie fonetyki (ustala zasób dźwięków), określa zasób słownictwa ucznia, ocenia budowę jego struktur zdaniowych, umiejętność stosowania form fleksyjnych oraz ocenia prozodię mowy, jej tempo i płynność. Zauważa podczas diagnozy po pierwsze – sprawność narządów artykulacyjnych, a po drugie – obserwuje umiejętność różnicowania głosek, czyli słuch fonetyczny dziecka. Podczas swobodnych wypowiedzi uczniów nauczyciel przysłuchuje się artykulacji dziecka, co pozwala na postawienie pierwszej, wstępnej diagnozy i stwierdzenie sygnalizmu lub innych wad wymowy.

Cel ten można osiągnąć, przeprowadzając na lekcjach języka polskiego na początku roku szkolnego, we wrześniu ćwiczenia sylabowe, wyrazowe, w parach wyrazów – na podstawie krótkich tekstów, wierszyków, zagadek i historyjek obrazkowych. Samodzielne opowiadanie przez ucznia treści obrazka, na których znajdują się przedmioty zawierające w nazwie głoski dentalizowane, również pozwala przyjrzeć się wymowie ucznia.

Wstępne ćwiczenia zachęcające do komunikacji, powiązane z zabawą ruchową lub z klasowym krótkim muzykowaniem i płásami, zabawy w teatr, zawierające śpiew znanych melodii na sylabach *la, lo, le, lu, ly*, lub wydawanie odgłosów:

¹ Jagoda Cieszyńska-Rożek w artykule *Rozwój mowy polskich dzieci na obczyźnie – zjawiska normatywne czy zaburzenia rozwojowe*, „Nowa Logopedia”, t. 3: *Diagnoza różnicowa zaburzeń komunikacji językowej*, red. M. Michalik, A. Siudak, Z. Orłowska-Popek, Kraków 2012, ujmuje to tak: „Świadome odrzucenie konieczności wspierania języków (etnicznego i kraju osiedlenia) może skutkować brakiem kompetencji w jednym lub w obu językach, co negatywnie wpłynie na przebieg edukacji i perspektywy życiowej dzieci emigrantów. Jeśli – oprócz kłopotów z rozdzielaniem kodów – dołączą się problemy rozwojowe (zaburzenia słuchu fonemowego, wady wymowy, zagrożenie dysleksją, dysleksja), to dziecko może nigdy nie ujawnić swego potencjału intelektualnego” (2012: 75).

² Wyniki obserwacji przedstawiono na podstawie własnych doświadczeń oraz notatek. Ćwiczenia językowe zostały przeprowadzone przez autorkę – nauczycielkę języka polskiego w ciągu pięciu lat nauczania (2010–2015) w Katolickiej Szkole Polskiej „Mater Polonia” w dwóch placówkach: w Alfortville i w Le Kremlin-Bicêtre w regionie paryskim.

- pukania – *puk, puk*,
- chodzenia – *tupu, tupu*,
- stukania – *buch, buch*,

także naśladowania głosów zwierząt:

- krowy – *mu, mu*,
- kukułki – *kuku, kuku*,
- sowy – *hu, hu*,
- psa – *hau, hau*,
- rybki – *plum, plum*

służą umiejętności mówienia i dają nauczycielowi możliwość obserwacji wymowy uczniów. Inspiracje plastyczne pomagają w ćwiczeniach analizy i syntezy głoskowej, czyli wysłuchiwanie głosek w nagłosie, wygłosie i śródgłosie wyrazów. Stosuje je często przy wprowadzaniu litery *ó* i dwuznaków: *ch, rz*, które mają utrwalić w pamięci ucznia, że słyszy głoski: [u], [x], [ż], mimo że jest w trakcie poznawania drugiego zapisu literowego tych samych głosek w postaci litery *ó* i dwuznaków: *ch, rz*.

Na początku roku szkolnego w klasie pierwszej przy wprowadzaniu liter: *s, z, c* i dwuznaku: *dz*, czyli grafemów odpowiadających szeregowi przedniojęzykowo-zębowemu (tzw. szereg syczący), *sz, ż, cz, dż*, odpowiadających głoskom przedniojęzykowo-dziąsłowym (szereg szumiący), oraz *ś, ź, ć, dź*, których fonetycznym odpowiednikiem są głoski środkowojęzykowe (szereg ciszący), podczas ćwiczeń dają się zauważyć nieprawidłowości w wymawianiu wyrazów zawierających powyższe głoski. Nieprawidłowości w wymawianiu wyrazów występują, pomimo iż w systemie fonetycznym niektórych uczniów istnieją już wszystkie głoski zarówno języka francuskiego, jak i polskiego, ale słuch fonematyczny wykształca się u dzieci w tym przedziale wiekowym znacznie wcześniej niż umiejętność ułożenia narządów mowy dla każdej głoski.

Kinestezja artykulacyjna wytwarza się pod wpływem kontroli słuchu fonematycznego (Styczek 1982). W przypadku prawidłowo wykształconego słuchu fonematycznego mogą również występować trudności w wymowie tych głosek – dziecko zna wtedy brzmienie tych głosek, słyszy je w mowie otoczenia, ale nie czuje ruchów własnych artykulatorów i nie potrafi ich ułożyć w sposób właściwy danej głosce.

Bywa też, że zaburzenia słuchu fonematycznego uniemożliwiają prawidłową artykulację głosek. Wtedy ruch, ułożenie narządów mowy właściwe poszczególnym głoskom nie są przesyłane do odpowiednich okolic mózgu (Pasterak 2008).

Zauważyłam, że uczniom klasy pierwszej szkoły polonijnej we Francji największej problemów przysparza nieprawidłowa artykulacja wyżej wymienionych głosek i zastępowanie ich innymi (substytucja) – tutaj przyczyną są jednak zaburzenia słuchu fonematycznego i niezakończony rozwój mowy³.

³ Osobliwość ta została przebadana przez Jagodę Cieszyńską-Rożek i przekazana w cytowanym powyżej artykule. Substytucje (zastępowanie głosek trudniejszych przez łatwiejsze) uważa się za zjawiska normatywne, ale tylko do określonego wieku dziecka. Dziecko

Ćwiczenia wprowadzania głosek dentalizowanych w klasie pierwszej obejmują okres swoistej mowy dziecięcej w życiu dziecka, który trwa od trzeciego do siódmego roku życia i jest niezwykle ważny w obserwacji ucznia – jest to przecież już ostatni etap rozwoju mowy dziecka, w którym uczeń musi osiągnąć w pełni ukształtowaną, poprawną wymowę wszystkich głosek języka polskiego ze względu na mogące się pojawić trudności w nauce czytania i pisania.

Ćwiczenia praktyki oralnej na lekcjach języka polskiego w klasie pierwszej polegają między innymi na powtórzeniach przez uczniów głosek opozycyjnych (opozycja pod względem miejsca artykulacji), ciągów sylab zawierających te głoski w nagłosie, śródgłosie, a następnie (w przypadku głosek bezdźwięcznych) w wygłosie wyrazów:

sz:s

sza – sa, szo – so, szu – su, sze – se, szy – sy
 asza – asa, oszo – oso, uszu – usu, esze – ese, yszy – ysy
 asz – as, osz – os, usz – us, esz – es, ysz – ys, isz – is

ż/rz:z

ża – za, żo – zo, żu – zu, że – ze, ży – zy
 aża – aza, ożo – ozo, użu – uzu, eże – eze, yży – yzy

cz:c

cza – ca, czo – co, czu – cu, cze – ce, czy – cy
 acza – aca, oczo – oco, uczu – ucu, ecze – ece, yczy – ycy
 acz – ac, ocz – oc, ucz – uc, ecz – ec, ycz – yc, icz – ic

dź:dż

dża – dza, dżo – dzo, dżu – dzu, dże – dze, dży – dzy
 adża – adza, odżo – odzo, udżu – udzu, edże – edze, ydży – ydzy

Następnie uczniowie wypowiadają wyrazy, w których nazwach znajdują się głoski dentalizowane:

gęś, świnka, miś,
 żrebak, poziomki, guziki,
 ćma, bocian, nici,
 dzik, dziupla, łabędź,
 samolot, samochód, sroka,
 cebula, cukierek,
 dziewczynka, dziecko, pędzelek,
 szafa, kosz, szuflada,
 żarówka, żyrafa, żagiel.

dwujęzyczne, które w wieku sześciu lat nie realizuje głosek: [j], [š], [ž], [č], [ž], [r], powinno być, tak jak dzieci w kraju, objęte terapią logopedyczną (2012: 71).

Uczniowie dzielą każdy wyraz na sylaby i nakleją obok taką ilość kwiatków, ile jest sylab w danym wyrazie. Następnie jeszcze raz powoli i poprawnie wypowiadają wyraz, zwracając uwagę na głoski opozycyjne.

Innym ćwiczeniem, które przynosi dzieciom wiele radości, jest poprawne powtarzanie wybranych zdań:

- Chrząszcz brzmi w trzcinie w Szczepieszynie.
- Trzmiel w puszczy, tuż przy Pszczynie, straszny wszczynaszum.
- Szedł Sasza suchą szosą, szurając sandałami.
- Leży Jerzy na wieży i nie wierzy, że włos mu się jeży od pisków nietoperzy.

Jeżeli uczeń nie potrafi powtórzyć powyższych logotomów, wyrazów i zdań, ma zaburzoną kinestezję artykulacyjną. W celu jak najszybszego pokonania tych trudności informuję rodziców o potrzebie większego nakładu pracy z uczniem, znacznie przekraczającego ćwiczenia w tym zakresie na lekcji, i proponuję podjęcie dalszych ćwiczeń z zawodowym logopedą, mających na celu szybkie i efektywne uzyskanie prawidłowej wymowy.

Zauważyłam, że głoski [š], [ž], [č], [ž] są zamieniane najczęściej na ich łatwiejsze odpowiedniki z pozostałych dwóch szeregów – syczącego: [s], [z], [c], [z], lub ciszącego: [š], [ž], [č], [ž], lub nie są wymawiane prawidłowo.

Występują też deformacje, np. [š] jest zastępowane [s] realizowanym międzyzębowo albo boczenie. Obserwacja i czujność nauczyciela podczas ćwiczeń polskich sybilantów w trzech szeregach ma ogromne znaczenie w przeciwdziałaniu trudnościom ucznia szkoły polonijnej w nauce czytania i pisania po polsku.

Najczęstsze błędy uczniów z wadą wymowy lub niezakończonym rozwojem mowy w obrębie głosek dentalizowanych są przyczyną problemów z zapamiętywaniem dwuznaków oraz odpowiednim rozróżnianiem znaków graficznych liter i pojawiających się częstych błędów ortograficznych w zapisie liter *ż* lub *rz*, *ó* lub *u* oraz poznaniem zasady zmiękczeń w języku polskim za pomocą kreseczki lub litery *i*. Następną zaobserwowaną grupą trudności językowych uczniów z zaburzeniem kinestezji artykulacyjnej w obrębie głosek dentalizowanych są błędy w różnicowaniu znaków graficznych głosek opozycyjnych pod względem dźwięczności. W takim wypadku grafemy odpowiadające głoskom dźwięcznym są zastępowane ich bezdźwięcznym odpowiednikiem:

z : *s*, *rz/ż* : *sz*, *zi/ź* : *si/ś*, *dz* : *c*, *dź* : *cz*, *dzi/dź* : *ci/ć*.

Uczeń, który nie potrafi wymówić głoski [ž], ma ogromne trudności z przyswojeniem zasad pisowni liter *rz* i *ż*.

Ćwiczenia – zabawy językowe często modyfikuję tak, by stały się atrakcyjne i by dzieci chciały w nich uczestniczyć i lubiły do nich powracać.

Podczas lekcji języka polskiego w klasie pierwszej stosuję również ćwiczenia leksykalne związane z opowiadaniem historyjek obrazkowych i opowiadaniem ilustracji do przeczytanego tekstu, które służą wzbogacaniu słownictwa i rozwijaniu mowy.

Z kolei w klasie drugiej na lekcjach stosuję ćwiczenia polegające na powtarzaniu logotomów podczas zabawy w *Literowy pociąg* według schematu:

1) słuchaj 2) powtórz, 3) zapisz:

- ża-za, żo-zo, żu-zu, że-ze, ży-zy,
- za-ża-zia, zo-żo-zio, zu-żu-ziu, ze-że-zie, zy-ży-zi,
- aza-aża, ozo-ożo, uzu-użu, eze-eże, zzy-yży.

Uczniowie tworzą również wyrazy zawierające głoski z ćwiczonych szeregów, np.: zboże, żelazny, żaluzja, wzgórze, zwierzę, brzoza, jeżozwierz, zajrzał.

Ćwiczeniami stymulującymi rozwój mowy są klasowe konkursy czytania tekstów wierszy, np. A. Frączek, *Żuru gar*:

*Żaba warzy żuru gar,
A pod garem drżący żar.
Żur wrze w garze,
Gar na żarze,
To się skończy na pożarze!
Aż żółw zrzęda rzeczce szczerze:
– Niech się żaba żaru strzeże!*

T. Rybicki, *Wiersz o Saszy*

*Stąpa Sasza suchą szosą,
Z trudem stopy Saszę niosą
Słońce szczerze żarem bucha
Podczas suszy szosa sucha*

*Od upału strzechy trzeszczą,
Suchą słomą wciąż szeleszczą
Słońce szczerze żarem bucha
Podczas suszy szosa sucha*

*Jesień liśćmi schładza cień
Tam na Saszę czeka sen
Słońce szczerze żarem bucha
Podczas suszy szosa sucha.*

M. Brykczyński, *W domu*

*Pewna myszka po kryjomu,
Założyła dom w mym domu,
Przy czym całkiem nie na żarty,
Prowadziła dom otwarty.
Chociaż miała dom na głowie,
Zaprosiła krewnych mrowie,
Powtarzając byle komu:
„Czuj się jak u siebie w domu”.*

*Nieraz, pragnąc trochę ciszy,
Chciałem dom wymówić myszy,
Ale ona, strasząc gości,
Trzęsła domem bez litości
I choć spokój jest mi drogi,
Postawiła dom na nogi.
Odtąd więc by było prościej,
Jestem w domu tylko gościem,*

w których wybierani są mistrzowie poprawnej wymowy.

Ćwiczenia te wzbogacają i rozwijają umiejętności językowe ucznia, służą też usprawnianiu sposobu artykułowania głosek, które sprawiają dzieciom trudności. Wprawdzie ćwiczenia te nie mają wpływu na samoistną redukcję wady wymowy dziecka, ale na pewno wspomagają końcowy etap terapii logopedycznej.

Wrażliwość nauczyciela w klasach przedszkolnych oraz w klasie pierwszej pozwala na wychwycenie z jednej strony opóźnień w rozwoju mowy, z drugiej – nieprawidłowości, deformacji artykulacyjnych. Skutkować to powinno skierowaniem dziecka do logopedy, który dokona szczegółowej diagnozy. W przypadku uczniów z zaburzeniami kinestezji artykulacyjnej w obrębie głosek dentalizowanych, którzy na co dzień uczęszczają do szkoły podstawowej we francuskim systemie nauczania, musi to być logopeda polski, wykazujący się doskonałą wiedzą w zakresie systemu fonetyczno-fonologicznego języka polskiego i znajomością wymowy poszczególnych głosek w języku polskim.

Diagnozy logopedycznej w pewnych wypadkach, w zależności od potrzeb dziecka, można też dokonać w dwóch językach jednocześnie, u polskiego i francuskiego logopedy, ale nie należy się zdziwić, kiedy ten ostatni nie będzie znał obfitego skarbu polskich... sybilantów!

Młodszy wiek szkolny to „alarmujący dzwonek” dla nauczycieli i rodziców, by korygować wadliwą artykulację głosek, posyłać dziecko do logopedy i uczynić naukę czytania i poprawnej pisowni przyjemną – wpływając pozytywnie na ogólne powodzenie ucznia w nauce szkolnej.

Bibliografia

- Balejko A., 1992, *Jak usuwać wady wymowy. Porady dla nauczycieli i rodziców*, Białystok.
- Cieszyńska J., 2012, *Rozwój mowy polskich dzieci na obczyźnie – zjawiska normatywne czy zaburzenia rozwojowe?*, „Nowa Logopedia”, t. 3: *Diagnoza różnicowa zaburzeń komunikacji językowej*, red. M. Michalik, A. Siudak, Z. Orłowska-Popek, Kraków, s. 67–82.
- Cieszyńska J., Korendo M., 2007, *Wczesna interwencja terapeutyczna. Stymulacja rozwoju dziecka. Od noworodka do 6. roku życia*. Kraków.
- Demel G., 1987, *Elementy logopedii*, Warszawa.
- Demel G., 1994, *Minimum logopedyczne nauczyciela przedszkola*, Warszawa.
- Jastrzębowska G., 1996, *Podstawy logopedii*, Opole.

Jastrzębowska G., 1998, *Podstawy teorii i diagnozy logopedycznej*, Opole.

Padgett J., Zygis M., 2007, *The Evolution of Sibilants in Polish and Russian*, T.A. Hall, S. Hamann, „ZAS Papers in Linguistics”, t. 32, s. 155–174.

Pasterak J., 2008, *Zaburzenia kinestezji artykulacyjnej*, Warszawa.

Rodak H., 1994, *Terapia dziecka z wadą wymowy*, Warszawa.

Sachajska E., 1981, *Uczymy poprawnej wymowy. Metodyka postępowania ortofonicznego z dziećmi w wieku przedszkolnym*, Warszawa.

Styczek I., 1979, *Logopedia*, Warszawa.

Styczek I., 1982, *Badanie i kształtowanie słuchu fonematycznego*, Warszawa.

Tarkowski Z. (red.), 2005, *Neurologopedia*, Lublin.

Toda M., 2009, *Étude articulatoire et acoustique des fricatives sibilantes*, Paris.

Toda M., *Deux stratégies articulatoires pour la réalisation du contraste acoustique des sibilantes /s/ et /ʃ/ en français*, <http://aspi.loria.fr/Save/toda2.pdf> (dostęp: 22.11.2015).

Realization of Dentalized Phonemes by the Students of Polish Schools in France

Abstract

The author presents the important role of careful, complex and diversified observation of Polish students in the area of the correct articulation of sibilant consonants. Such supervision is particularly needed at the beginning of their education. She recommends using exercises on sibilant sounds as a method and highlights their implication in the early diagnosis and treatment of articulatory troubles. She underlines the consequences and interdependence of such troubles in the acquisition of communication skills, oral expression and correct spelling.

Key words: observation, speech development of the child, articulation disorders, sibilant sounds, bilingualism